

PIOTR PULIKOWSKI

Španielske protestné strany, španielsky protestný občan a heslo „politická a demokratická obnova“ ako vzorový príklad pre Európu?

The paper aims to present an alternative Spanish view on the goals and methods of the functioning of democratic policy and democracy in times of crisis, outlining ways for democracy to overcome the effects of the current crisis. Neoliberal economic policy undermines democracy in Europe by dismantling the welfare state. Meanwhile, democracy cannot function properly without social justice or sustainable development - and civil Europe cannot exist without democracy, argues Pablo Iglesias Turrión, one of the most prominent representatives of an alternative political line in the Spanish political arena. According to Turrión, it is legitimate in this context to question sustainability of the neoliberal economic model in Europe and in the world at large. He presents a system neo-Marxist alternative and offers a fresh neo-Marxist perspective on the new challenges facing the world in the 21st century.

Key words: Spain; Podemos; Pablo Iglesias Turrión

„Nunca más un país sin su gente“ („Nikdy viac krajiny bez jej občanov“).

Oficiálne motto strany Podemos

Úvod

Prípád Španielsko: protisystémové protestné strany – občianske a proeurópske

Keď hovoríme o Španielsku, myslíme na krajinu, ktorá sa nám zdá geograficky vzdialená, a ak o tejto slnečnej krajine premýšľame, potom zväčša ako o zaujímavej dovolenkovej destinácii. Avšak súčasný vývoj na španielskej politickej scéne, ako aj celkové vnímanie politiky občanmi Španielska si zaslúži našu väčšiu pozornosť. Mnohé ústredné témy, ktoré rezonovali a rezonujú v španielskej spoločnosti, či už išlo o korupciu, oslabenie demokratickej kontroly moci alebo presadzovanie neoliberálneho sociálno-ekonomického modelu a politiku úsporných opatrení ako spôsob znižovania deficitu verejných financií (konsolidácia), majú totiž univerzálny charakter.

Na rozdiel od väčšiny ostatných európskych protisystémových strán, ktorých programy sú založené na princípe politického a sociálneho vylúčenia a etnického a konfesionálneho vymedzovania sa, na španielskej politickej scéne jednoznačne dominujú proeurópsky a občiansky

orientované strany, či už ide o etablované stredoprúdové strany, či o nové protisystémové protestné strany. Dva nové protisystémové politické subjekty – ľavicový Podemos („Môžeme“) a centristický liberálny Ciudadanos („Občania“), ktoré vznikli na španielskej politickej scéne a ktoré sa dostali do parlamentu v decembrových voľbách 2015, si dávajú za cieľ posilniť občiansku spoločnosť a obnoviť dôveru občanov v demokraciu.

Nikde inde v Európe okrem Grécka nezaznel taký silný hlas volajúci po návrate sociálne orientovanej spoločnosti a po návrate sociálne spravodlivej a demokratickej Európskej únie ako v Španielsku.

„Keby sa počas parlamentných volieb rozdával bonus v sume 100 eur za najviac rozšírené a používané slovo ‚politická obnova‘ (*la regeneración política*) a ‚demokratická obnova‘ (*la regeneración democrática*), potom by sa pravdepodobne Španielsko a jeho 47 miliónov obyvateľov zbavilo verejného dlhu, ktorý zaťažuje ekonomiku krajiny.“¹

Nezanedbateľný je fakt, že Španielsko je štvrtou najväčšou ekonomikou eurozóny a rozlohou druhou (po Francúzsku) najväčšou (504 tis. km²) a piatou najľudnatejšou (47 miliónov) krajinou Európskej únie.

Práve táto krajina na Iberskom polostrove môže prispieť k prehodnoteniu európskej neo-liberálnej hospodárskej politiky na európsku sociálne a ekologicky orientovanú trhovú ekonomiku. Práve posilnenie sociálneho rozmeru EÚ, teda sociálnej a hospodárskej súdržnosti, ako aj solidarity medzi členskými štátmi EÚ môže mať pozitívny vplyv na vývoj celej Európskej únie.

Strana Podemos – volanie po obnove sociálneho rozmeru občianstva ako predpokladu obnovy politickej demokracie v Španielsku a Európe

Kniha *Politika v čase krízy: Podemos a budúcnosť demokracie v Európe* vyšla najprv v Španielsku (2014), neskôr bola preložená do angličtiny (november 2015). Prezentuje politické názory lídra novovytvorenej protestnej strany Podemos, Pabla Iglesiasa Turrióna, na podstatu politiky a na politiku v Španielsku v širšom globálnom a historickom kontexte.

Kniha ponúka rovnako pohľad na to, aká je politická vízia strany Podemos a prináša aj komplexný pohľad na perspektívu demokracie a alternatívnej demokratickej politiky v Španielsku a Európe. V strede pozornosti je demokracia a význam demokratickej politiky pre prekonanie súčasnej finančnej a ekonomickej, ako aj politickej krízy a najdôležitejších sociálnych problémov.

V tomto kontexte symbolický rozmer nadobúda text, ktorý na úvod napísal zástupca krajiny, ktorá bola kolískou demokracie v Európe i na celom svete – teda Grécka. Predslov do knihy napísal totiž predseda vládnucej gréckej radikálnej ľavice Syriza, Alexis Tsipras. Nie je to len symbolický prejav príbuzných ľavicových ideológií, ale rovnako slovo o pôvodnom chápaní demokracie ako vlády ľudu.

Grécky kontext je dôležitý pre pochopenie toho, ako líder Podemosu vníma vzťah politiky a moci a ako chápe vzťah demokracie a konceptu verejného záujmu.

Pre Pabla Iglesiasa Turrióna a stranu Podemos je podpora gréckej Syrizy, ktorá dosiahla veľký úspech v Grécku vo voľbách do Európskeho parlamentu v máji 2014 – 26,5 % hlasov a 6

¹ MACHER, J. (2015): „Warum die Protestparteien Spanien guttun“. *Cicero*, 15. Dezember.

mandátov, samozrejmä a logická, keďže Podemos rovnako ako Syriza považuje neoliberálny model ekonomiky, dominujúci v Európe, za nezlučiteľný s demokraciou a európskym projektom – úniou.

Súčasná finančná a ekonomická kríza je dôsledkom krízy neoliberálnej ideológie, ktorá má dominantné postavenie v politickom a ekonomickom systéme Európy a sveta. Koncentrovaná neoliberálna ekonomická moc teda dominuje nad demokratickými pravidlami fungovania moci a nad demokratickým systémom (demokratické inštitúcie a ich pravidlá). Navyše globalizácia svetovej ekonomiky viedla k presunu ekonomickej moci do nadnárodných spoločností a svetová ekonomika je sieťou vzájomne prepojených nadnárodných inštitúcií a korporácií. Avšak politika sa realizuje stále najmä na úrovni národného štátu. To znamená, že národné štáty prestávajú byť hlavnými aktérmi v globálnom svete a vo veľkej miere je politika viac alebo menej podriadená neoliberálnej ekonomike.

„Musíme politizovať ekonómiu a socializovať demokraciu, a to znamená, že ekonómia musí byť pod kontrolou občanov a demokracia musí zaručiť sociálny zmier a stabilitu v spoločnosti. Španielsko spolu s Gréckom, Portugalskom, Talianskom a Írskom nesmú byť podriadené záujmom nadnárodnej strany Wall Streetu, Medzinárodného menového fondu, Svetovej banky či Trojky a Európa sa nesmie rozdeliť podľa osi sever – juh, podľa osi veriteľ – dlžník. Súčasná finančná a ekonomická kríza v Európe je ‚krízou súčasného politického režimu‘, pretože o politike rozhodujú tí, čo nemajú demokratickú legitimitu a ich vláda neodvodzuje svoju legitimitu od parlamentných volieb a zastupujú záujmy bánk, korporácií a ratingových agentúr.“²

Táto kritická reflexia lídra Podemosu je súčasťou širšej kritiky, ktorá zaznieva z radov prominentných politológov, ekonómov a filozofov na adresu neoliberalizmu, hospodárskej politiky či politickej teórie. Pablo Iglesias Turrión sa odvoláva na postoje a názory takých osobností, ako napríklad Antonio Negri, Thomas Piketty, Chantal Mouffe, Judith Butler, Giorgio Agamben, Slavoj Žižek, Ernesto Laclau či John Anderson.

Čo je nové a osviežujúce na politickom manifeste Pabla Iglesiasa Turrióna? Je to ponuka neobvyklých a netradičných praktických prístupov a riešení vzniknutých problémov.

Ide pritom nielen o požiadavku robiť konštruktívnu protisystémovú politiku, ale predovšetkým o požiadavku, aby politika prinášala hmatateľné a pozitívne výsledky. To znamená, že protisystémová politika má význam. Avšak bez reálnej politickej moci sa konštruktívna protisystémová politika nedá presadzovať. Len taká politická moc má význam.

Pablo Iglesias Turrión sa často odvoláva na osud socialistickej vlády Salvadora Allendeho (1970 – 1973) v Čile, ktorá síce vládla, ale nemala reálnu moc. Práve preto sa pokus o nahradenie neoliberálneho projektu sociálne orientovaným modelom skončil tragicky v dôsledku vojenského puču proti legitímnej vláde. *„Musí nám byť zrejmé, že prípadné víťazstvo v parlamentných voľbách zďaleka neznamená, že sa dostaneme k moci, aj keby sme sa ocitli vo vláde.“*

„Aj keď naše politické ciele sú umiernené a pred 30 – 40 rokmi by boli pre sociálnodemokratické strany v západnej Európe samozrejmosťou, dnes sú súčasťou politickou elitou vnímané ako populistické a radikálne.“³ „Chceme sa zbaviť falošného nálepkovania, že sme ‚euroskeptici‘ a ‚populisti‘, že reprezentujeme euroskeptické a populistické myšlienky iba preto, že kritizujeme

² TURRIÓN IGLESIAS, P (2015): *Politics in a Time of Crisis: Podemos and the Future of Democracy in Europe*. London : vydavateľstvo Verso Books.

³ KLAS, G. (2015): Rezension. „Podemos“ – Alternative zu alten Eliten?, *WDR*, 29 September.

neoliberálnu ideológiu elít Európskej únie. Sme rozhodne a otvoreni proeurópsky, avšak chceme Európu pre občanov, a nie pre banky a finančné inštitúcie.“⁴

Hlavnou výzvou pre Podemos v Španielsku a podobné politické sily v Európe, ako je Syriza či škótska Národná strana, alebo Labour Party, je vyhnúť sa ideologickej polarizácie na ľavicu a pravicu a prestať vnímať realitu iba optikou ľavica – pravica. Treba vidieť veci komplexne a v širších súvislostiach, pretože súčasná politická realita nepraje tradičným ľavicovým a občiansky orientovaným projektom, ale nacionalisticky orientovaným projektom a moderné dejiny Španielska 19. a 20. storočia boli poznačené porážkou španielskej ľavice, čo sa prejavilo občianskou vojnou (1936 – 1939) s traumatizujúcimi následkami na španielsku spoločnosť a dominantným postavením španielskych konzervatívnych politických síl a konzervatívnej ideológie.

Pablo Iglesias Turrión podrobne skúma moderné dejiny svojej krajiny a v závere konštatuje, že kľúčom k úspechu pre Španielsko nie je voľba medzi ľavicou a pravicom, ale že východiskom je uvedomenie si protikladných záujmov medzi oligarchickou menšinou a občianskou väčšinou. Preto pri opise hlavných aktérov konfliktu používa namiesto pojmu „ľavica – pravica“, pojem kasta – ľud („*la casta – el pueblo*“), pričom pre Pabla Iglesiasa Turrióna má pojem „populizmus“ kladný, a nie záporný význam, keďže podľa neho toto slovo treba odvodzovať od slova plebejsky – „*el pueblo*“, teda ľud, ľudový. Naopak, pojem „demagógia“ má pre neho záporný význam, lebo je prejavom politiky, ktorá zavádza ľudí klamstvom a skresľovaním faktov.

To však neznamená, že líder Podemosu sa nehlási k ľavicovej orientácii. Pablo Iglesias Turrión jasne hovorí, že treba sa vrátiť k modelu sociálneho štátu a sociálnodemokratickej politiky v Európe, ktoré boli súčasťou politického a ekonomického systému, kým ho v rokoch 1980 a 1990 nenahradil neoliberálny model kapitalizmu.

Politická angažovanosť a vývoj demokracie

Vo svojom politickom manifeste *Politika v čase krízy: Podemos a budúcnosť demokracie v Európe* nás Pablo Iglesias Turrión nabáda, ba formou priameho rozprávania a rozhovoru priam apeluje, aby sa každý z nás stal vedomý svojich práv a povinností občana.

Charakteristickú črtu jeho politického manifestu by sme vystihli citátom amerického prezidenta Johna Fitzgeralda Kennedyho: „*Nepýtaj sa, čo pre teba môže urobiť tvoja krajina, ale pýtaj sa, čo pre ňu najprv môžeš urobiť ty.*“ Pablo Iglesias Turrión nás vyzýva, aby sme nestrácali odvahu v ťažkostiach, to, ako bude náš život vyzeráť, skutočne záleží len na nás. V politickej rovine to znamená, že súčasná kríza, ktorá je najmä krízou našej dôvery v demokraciu, v liberálno-demokratický politický systém, v neoliberálny ekonomický model, v univerzálnosť a nedeliteľnosť ľudských práv, ako aj krízou dôvery v základné občianske slobody, si vyžaduje od nás odvahu a statočnosť, schopnosť prehodnotiť stav našej spoločnosti a nájsť nový pozitívny a konštruktívny model jej fungovania.

V čase globalizácie s jej pozitívnymi i negatívnymi dopadmi, v čase globálnej krízy politický manifest Pablo Iglesiasa Turrióna vychádza v ústrety všetkým, ktorí hľadajú odpovede na otázku: Ako máme žiť v dnešnom komplikovanom svete a čo máme spraviť, aby Európa a zvyšok

⁴ TURRIÓN IGLESIAS, P (2015): Interview Demokratie oder Barbarei? *Die Zeit*, 29 Oktober.

sveta boli prijateľnejšie pre ľudí a zároveň aby Európa a zvyšok sveta mali stabilné ekosystémy s vysokou biodiverzitou (flóra a fauna)?

„Nepožadujeme zrušenie štátu, verejných väzníc, nepožadujeme nastolenie raja na Zemi, požadujeme iba dobré verejné školy, v ktorých by sa učili čisto oblečené, upravené a nakrmené deti, požadujeme slušné verejné dôchodky pre penzistov, požadujeme slušnú zdravotnú starostlivosť v nemocniciach pre všetkých, a nemalo by to byť výsadou iba pre solventných ľudí. Každý mladý človek, bez ohľadu na sociálny a etnický pôvod rodičov, by mal mať možnosť študovať v škole a na univerzite. Nikto by nemal ostať bez elektriny, len preto, že nemôže zaplatiť za kúrenie v zimnom období. Žiadna banka by nemala mať právo prinútiť rodinu predať svoj dom či byt. Každý má právo na slušnú prácu, každý má právo na priaznivé a dôstojné pracovné podmienky a každý má nárok na slušnú a primeranú mzdu za vykonanú prácu. Každá krajina by mala garantovať svojim občanom dôstojný život a nemala by byť pokorená finančnými špekulantmi a vnímaná ako súkromná firma. Skrátka – chceme takú spoločnosť, v ktorej občan bude žiť dôstojne a šťastne. To sú umiernené ciele, ktoré sa možno dnes zdajú príliš radikálne, ale predsa na ľudskej dôstojnosti a občianskej seberealizácii – na tom je celá demokracia založená.“⁵

Každý pokus o uzdravenie a zlepšenie nášho sveta si vyžaduje snahu presadiť konkrétne pohľady na realitu a konkrétne riešenia a aktívnu občiansku angažovanosť. Zapájanie sa občanov do riešenia vecí verejných, účasť na ich správe znamená participáciu verejnosti na tvorbe verejnej politiky. Pretože práve podstatou politiky je aktívna účasť občana na veciach verejných. Práve preto má politika význam. „Ak ľudia nemajú záujem o politiku, potom to niekto iný urobí za nich. Ak ostatní budú robiť politiku v tvojom mene, tak sa môže stať, že niekto môže zasiahnuť do tvojich základných občianskych práv, niekto sa zbaví v tvojom mene demokracie a nakoniec ťa okradne o tvoje peniaze.“⁶

Ak systém prestane chrániť verejný záujem, treba sa usilovať o jeho zmenu a ponúknuť konštruktívnu alternatívu. Pablo Iglesias Turrión apeluje transformovať občiansky hnev či frustráciu voči systému na pozitívnu energiu, teda na konštruktívny politický program, na program pozitívnej zmeny myslenia a správania. V praxi sa mu podarilo konštruktívnym spôsobom – občianskou participáciou v politickej protisystémovej strane Podemos – vyjadriť presvedčenie drvivej väčšiny občanov Španielska, že „nie sme proti systému, systém je proti nám, a preto chceme zmenu“.⁷

„To, čo chceme prezentovať, to nie je len hlas protestu občanov, ale najmä hlas nádeje a obnovy dôvery v demokraciu, ako aj hlas pozitívnej a konštruktívnej zmeny. Naša agenda to je demokratický systém, férový transparentný a udržateľný ekonomický model a sociálne spravodlivý systém sociálneho zabezpečenia.“⁸ – „Ak chceme zmeniť Španielsko, politika sa nesmie obmedziť iba na politickú aktivitu v parlamente a iba v politických stranách. Musíme podporovať

⁵ TURRIÓN IGLESIAS, P (2015): *Politics in a Time of Crisis: Podemos and the Future of Democracy in Europe*, c. d.

⁶ KASSAM, A (2014): „Yes he can!“ How Spanish indignado Pablo Iglesias aims to use a wave of protest to build „a decent country“. *The Guardian*, 5th July.

⁷ VALLESPIN, F (2015): „Podemos: Spaniens neue Politik: Zwei neue Parteien machen die Wahlen am 20. Dezember in Spanien spannend. Die linke Formation Podemos ist jedoch nicht Syriza: Königsmacher wird wohl jemand anderes“, *Die Zeit*, 15. Dezember.

⁸ TURRIÓN IGLESIAS, P (2015): *Politics in a Time of Crisis: Podemos and the Future of Democracy in Europe* (London, vydavateľstvo Verso Books).

autonómnou politickú občiansku aktivitu. Naším cieľom je širšia autentická občianska revolúcia, ktorá sa prejavuje občianskou angažovanosťou a sociálne orientovanými aktivitami.“⁹

A navyše tato občianska aktivita musí byť skutočne demokratická a musí v tomto zmysle vychádzať z hodnoty ľudskej dôstojnosti a rešpektovať základné ľudské práva a slobody každého človeka. Morálka ľudských práv je jednoducho morálkou občianskeho protestu – odkazuje nám Pablo Iglesias Turrión. Politické, občianske a ľudské práva, rovnako ako hospodárske, sociálne a kultúrne práva, sú všeobecné a nedeliteľné, vzájomne zviazané a späté.

„Ak by sme spravili súpis úspechov občianskych hnutí za posledných 200 rokov, každý demokrat by si musel priznať, že občianske a politické práva, sloboda zhromažďovania, všeobecné volebné právo, sloboda združovania, osemhodinový denný pracovný čas, právo na zdravotnú starostlivosť, právo na vzdelanie, existencia odborových zväzov a systému kolektívneho vyjednávania – všetky tieto úspechy sú výsledkom pôsobenia protisystémových hnutí. Všetky výhody, ktoré považujeme za neodmysliteľnú a samozrejmu súčasť demokracie, sú vlastne výsledkom aktivít protisystémových hnutí a protestných občianskych aktivít. Práve preto má protisystémová politika význam.“¹⁰

Pablo Iglesias Turrión pritom vidí silné prepojenie medzi protisystémovou občianskou angažovanosťou a nesúhlasom so sociálnou nespravodlivosťou, teda postojom, ktorý je charakteristický pre politickú ľavicovú orientáciu. Politickú a spoločenskú angažovanosť považuje za hlavnú črtu španielskej ľavice; tá navyše má korene aj v jeho rodinnej tradícii.

Kríza demokracie? Nový neomarxistický pohľad na problémy Španielska a Európy v 21. storočí

Pablo Iglesias Turrión často zdôrazňuje, že jeho rodina vždy bojovala za sociálne spravodlivejší a viac humánny svet. A nie je vôbec vecou náhody, že líder strany Podemos dostal svoje meno na počesť zakladateľa španielskej socialistickej strany – PSOE (1879) Pabla Iglesiasa Posseho (1850 – 1925).

Jeho otec Javier Iglesias, emeritný profesor histórie a hlavný inšpektor práce, aj dedko Manuel Iglesias boli aktívnymi členmi ľavicových organizácií a odporcami španielskych konzervatívnych režimov či autoritárskej vlády generála Francisca Franka. Jeho matka Luisa Turriónová pracovala ako právnička najväčšieho odborového zväzu Španielska, Comisiones Obreras.

Je zrejme, že Pablo Iglesias Turrión sa hlási k dedičstvu španielskej ľavice. Niektoré problémy súčasného moderného Španielska ako klientelizmus a rodinkárstvo majú podľa neho svoje príčiny a korene v období autoritárskej vlády generála Franka (1939 – 1975), nastolenej po španielskej občianskej vojne (1936 – 1939). Líder Podemosu poukazuje na to, že historická dohoda z Moncloa (25. október 1977), ktorá vytvorila podmienky na sociálnu a ekonomickú stabilitu demokratického Španielska, niesla so sebou riziko vzniku bipolárneho politického systému, keďže bola výsledkom vzájomnej dohody – konsenzu medzi demokratickými a postfrankistickými

⁹ TURRIÓN IGLESIAS, P (2015): Interview Demokratie oder Barbarei? *Die Zeit*, c. d.

¹⁰ TURRIÓN IGLESIAS, P (2015): *Politics in a Time of Crisis: Podemos and the Future of Democracy in Europe* (London, vydavateľstvo Verso Books).

stranami, a dnešné dominantné postavenie dvoch strán – konzervatívnej Partido Popular a socialistickej PSOE – na španielskej politickej scéne je výsledkom tohto historického kompromisu.

Aj keď veľa politických komentátorov i obyčajných Španielov porovnáva jeho charizmu s charizmou bývalého lídra španielskych socialistov Felipeho Gonzaleza Márqueza, Pablo Iglesias Turrión sa nepovažuje za sociálneho demokrata ani za socialistu „kaviarenského“ typu. Hovorí o sebe skôr ako o revolučnom socialistovi, ktorý uprednostňuje praktickú aplikáciu socialistickej idey pred socialisticou politickou teóriou. Politická biografia Pabla Iglesiasa Turrióna do určitej miery akoby potvrdzovala jeho obraz revolucionára. Od svojich 14 rokov je Pablo sympatizantom Zväzu komunistickej mládeže, v rámci programu Erasmus sa počas ročného štúdiu (1998/1999) na Právnickej fakulte Univerzity v Bologni zaujímal o talianske protiglobalistické hnutie Tute Bianche („biele tuniky“) a od roku 2001 sa aktívne zúčastňuje na protestných pochodoch a demonštráciách antiglobalistov, pričom je zástancom nenásilnej občianskej neposlušnosti.

Záujem o veci verejné a citlivosť na sociálne otázky ho priviedli k rozšíreniu svojho vedomostného obzoru o štúdium politických vied na univerzite Comptense v Madride. V 2008 roku získava doktorát (PhD.) a obhajuje dizertačnú prácu na tému *Početnosť a kolektívne aktivity na nadnárodnej úrovni: porovnávacie štúdiá občianskej neposlušnosti od Talianska až po Madrid, 2000 – 2005* („Multitude et action collective postnationale: une etude comparee de desobeisseurs: de L'Italie a Madrid, 2000 – 2005. La accion colectiva postnacional“). V r. 2008 bol Pablo Iglesias Turrión menovaný za profesora interimaire v odbore politické vedy a prednáša na univerzite Comptense. Svoje politologické vzdelanie si rozširuje o kvalifikačné štúdiá na madridskej univerzite Karola III a na European Graduate School de Saas Fee vo Švajčiarsku.

Aj keď pre Pabla Iglesiasa Turrióna sú dôležité myšlienky a názory Karla Marxa, Ernesta Laclaua (argentínsky filozof a predstaviteľ postmarxizmu), Michela Paula Foucaulta (francúzsky filozof a predstaviteľ postmodernej filozofie), Noama Chomského (americký lingvista a filozof), najviac inšpiratívne boli pre neho myšlienky najvýznamnejšieho talianskeho neomarxistického filozofa 20. storočia Antonia Gramsciho (1891 – 1937).

Podľa Gramsciho získanie kultúrnej hegemonie je predpokladom získania politickej moci a každá trieda, ktorá si praje dominovať v moderných podmienkach, sa musí odpútať od úzkych ekonomicko-spoločenských záujmov a vynaložiť úsilie k intelektuálnemu a morálnemu vedeniu, pričom táto trieda by mala byť schopná vytvárať kompromisy s rôznymi silami. To znamená, že ak chceme zmeniť svet ľudí k lepšiemu, musíme sa sústrediť na to, ako ľudia rozmýšľajú a pozerajú na svet a prečo pozerajú práve takým alebo onakým spôsobom?

„Gramsci nepísal tak, aby mu rozumeli iba univerzitní profesori, ale chcel pochopiť realitu a hľadal najlepšie myšlienkové nástroje na zmenu reality. Meniť realitu znamená zmeniť spôsob, ako ľudia rozmýšľajú a hovoria o politike. A realita sa opisuje slovami a pomocou slov môžeme zmeniť realitu.“¹¹

Práve týmto sa dá vysvetliť veľký dôraz lídra Podemosu na verejne politické debaty a diskusie, ktoré umožňujú nielen plodnú a kritickú výmenu názorov a myšlienok, ale kde predovšetkým dochádza k zmene spôsobu myslenia a vnímania sveta. Nečudo, že španielske a zahraničné médiá v decembri 2015 písali, že strana Podemos, ktorá vznikla sotva pred dvoma rokmi, žne obrovský úspech v španielskej spoločnosti aj vďaka verejným vystúpeniam mladého univerzitného

¹¹ BUCK, T (2015): „Lunch with the FT: Pablo Iglesias“ *Financial Times*, 27th November.

politológa, ktorý vo svojom morálnom ťažení viedol vojnu proti korupcii, chudobe a nadvláde finančných inštitúcií. Pablo Iglesias bol prvý, ktorý pochopil hnev občanov a dal im novú nádej na lepší život.

Logicky by sa dalo očakávať, že politický koncept boja „tých z dolu“ proti „tým hore“ za občianske a sociálne práva, politický koncept boja slušných občanov proti skorumpovanej politickej elite umiestňuje stranu Podemos na ľavej strane politického spektra, dokonca na ľavom okraji politického spektra. V Európskom parlamente strana Podemos predsa vstúpila do politickej skupiny Európska zjednotená ľavica – severská zelená ľavica, považovanej za krajné ľavicové politické zoskupenie. V role europoslancu sa dal Pablo Iglesias Turrión spoznať ako stúpenec socialistickej orientácie a hlásil sa k vízii zjednotenej, demokratickej a sociálnej Európskej únie. Počas svojho viac ako ročného pôsobenia na pôde Európskeho parlamentu (máj 2014 – október 2015) vášnivý rečník Pablo Iglesias Turrión predniesol 322 politických prejavov a predložil 37 návrhov zákonov.

Koncept centrality – riešenie komplexných problémov, ktoré presahujú možnosti a prostriedky jednotlivých politických strán

Aj keď sa Podemos hlási k ľavicovej, dokonca marxistickej tradícii a politickú zmenu v Španielsku vníma predovšetkým ako návrat k sociálnemu štátu, k sociálne orientovanej ekonomike a ku garantovaniu základných sociálnych práv občanov, Pablo Iglesias Turrión kladie dôraz na koncept zlatého streda, centristického konceptu politiky á la Antonio Gramsci, ktorá pomocou racionálnych argumentov osloví čo najviac občanov Španielska... Verejná politika musí byť v prospech všetkých občanov a nemala by sa vnímať ideologicky.

„Našou hlavnou úlohou bolo určiť podmienky verejnej debaty a diskusie. Podmienky verejnej diskusie majú zásadný vplyv na dosah danej politiky vo verejnom priestore. Ak by sme definovali našu debatu akú ideologickú, boli by sme limitovaní a obmedzovaní daným ideologickým jazykom a daným ideologickým vnímaním reality. Pretože politický program, ktorý používa trebárs iba ľavicový jazyk a terminológiu a vychádza iba z ľavicovej ideológie, týmto sám seba obmedzuje a má iba defenzívny charakter. Pretože taký program je postavený na koncepte politického vylúčenia. Oslovuje iba ‚ľavicu‘ a je namierený proti ‚pravici‘. Predsa občiansky princíp musí ísť naprieč politickým spektrom, pretože občianske a ľudské a sociálne práva sú univerzálne.

Podľa nášho názoru sa nedá zmeniť Španielsko po osi ľavica – pravica, podľa protikladov ľavica – pravica. Pretože po prvé riskujeme, že budeme debatovať zaškatulkovaní po osi ľavica – pravica a po druhé téma oligarchia verus demokracia, ‚ti hore a ti dolu‘, je univerzálna a týka sa viac alebo menej nás všetkých, a preto si vyžaduje centristický postup.“¹² – „Nikdy sme nehovorili, že nie sme pravica ani nie sme ľavica, a otvorene sme sa vždy hlásili k ľavici, avšak dnes pre nás rozdelenie na ľavicu a na pravicu má viac symbolický a metaforický význam. Pretože os pravica – ľavica neodzrkadľuje už dnešnú realitu.“¹³ – „Musíme si ako v šachovej hre hľadať umiestnenie v centrálnom poli. Centrálné miesto na poli týmto umožňuje flexibilitu a voľný predno-zadný alebo ľavo-pravý pohyb a umožňuje vidieť vecí inou než našou optikou

¹² TURRIÓN IGLESIAS, P (2014): Interview, *Luxemburg, Zeitschrift*, Dezember 2014.

TURRIÓN IGLESIAS, P. (2015): Notre stratégie, *Le Monde Diplomatique*, Juillet 2015.

¹³ TURRIÓN IGLESIAS, P. (2014): Interview, *The Left Futures*, 27th November.

*a každý má priestor na konfrontáciu svojich názorov s názormi tých druhých... Týmto naša ponuka občianskej mobility a angažovanosti môže osloviť každého.*¹⁴

Centristický a zároveň flexibilný prístup je obrazom dilemy španielskej ľavice vo vzťahu k novému kráľovi, mladému Filipovi VI. V dôsledku veľkého volebného úspechu najmä Podemosu, ale aj Ciudadanosu vo voľbách do Európskeho parlamentu v máji 2014, ktoré boli vnímané ako vyslovenie nedôvery establishmentu, odstúpil 19. júna 2014 kráľ Juan Carlos a po otcovi sa na čelo ústavnej monarchie dostal práve mladý 48-ročný Filip VI.

Keď bol 15. apríla 2015 nový španielsky kráľ na oficiálnej návšteve v sídle Európskeho parlamentu v Štrasburgu, europoslanci španielskej protisystémovej ľavice stali pred dilemou, či prijať kráľovské pozvanie na oficiálnu party. Pablo Iglesias Turrión odmietol návrh Zjednotenej ľavice (Izquierda Unida) bojkotovať kráľovskú recepciu.

„Keď odmietnete pozvanie, ocitnete sa v pozícii extrémistickej ľavice a budete zaškatuľkovaní ako politická sila, ktorá sa iba vyhradzuje a ponúka iba deštruktívny protest. Keď pôjdete na recepciu, tak niektorí vás budú vnímať ako zradcov a monarchistov. Ja a všetci poslanci Podemosu pôjdeme na recepciu v oblekoch mimo oficiálneho protokolu a zoznámim sa s kráľom a ako darček dám kráľovi DVD The Games of Thrones. Španielsko nespája nového kráľa s korupciou a monarchia ako taká stále sa teší veľkej autorite v spoločnosti.

*DVD The Games of Thrones hovorí o moci a o tom, že politika je otvorenou hrou, tak ako situácia v Španielsku je priestorom, ktorý je otvorený pre rôzne možnosti. My sme za politickú hru s otvoreným koncom, ktorá berie do úvahy rôzne protiklady a hru protikladov. My spochybňujeme najmä súčasné status quo, a týmto dávame všetkým, aj kráľovi, priestor na rozmyšľanie a ponúkame hru, ktorá si vyžaduje nápady a rôzne uhly pohľadu na danú vec. Lebo nie vždy, ako nás učia politické hry, je víťazstvo víťazstvom a politická moc politickou mocou – najmä v čase krízy.*¹⁵

Príkladom takého centristického prístupu k danej veci či dvojakosti predstáv je postoj lídra Podemosu ku katalánskemu separatizmu. Pablo Iglesias Turrión je z jednej strany presvedčený, že *„Španielsko je multinacionálnou krajinou, krajinou národov, a osobne si želim, aby Katalánsko ako aj krajina Baskov ostali súčasťou Španielska. Z druhej strany Katalánsko musí mať posledne a rozhodujúce slovo v otázke právneho vzťahu voči zvyšnej časti Španielska.“*

Tento dvojaký postoj – nie sme veľmi za katalánskym separatizmom, ale nie sme veľmi ani proti, ak sa krajina rozhodne v prospech svojej nezávislosti – vyjadruje nielen politicky pragmatizmus, teda zachovať si priestor na dialóg a spoluprácu, ako aj na výber rôznych možných variantov riešenia problémov, ale zároveň vyjadruje sociálny rozmer, ktorý je dominantnou hodnotovou črtou strany Podemos.

Sociálny rozmer suverenity a volanie po obnove sociálnej Európskej únie

Pre Pabla Iglesiasa Turrióna i pre ostatných politikov strany Podemos je najdôležitejším cieľom sociálna suverenita Španielska, ktorá ma zaručiť základnú, primeranú úroveň sociálnej bez-

¹⁴ TURRIÓN IGLESIAS, P. (2015): Interview Understanding Podemos, *the New Left Review* 93, May-June 2015.

¹⁵ Tamže.

pečnosti pre každého občana. Bez sociálnych práv sú základné ľudské práva a slobody každého občana nekompletné a nie sú postačujúce, a tým pádom je demokracia nekompletná.

„Tvrdíme, že každý, kto poškodzuje verejný občiansky priestor či verejný majetok tým, že prispieva k privatizácii verejného priestoru, ničí podstatu suverenity krajiny a spôsobilosť občanov rozhodovať o svojej budúcnosti. Pre nás je podstatné, aby sa právo rozhodovať o osude tejto krajiny výlučne neobmedzilo iba na teritoriálnu štruktúru štátu. Štruktúra štátu by mala byť predmetom rokovaní o úprave právnych vzťahov medzi centrálnou vládou a autonómnymi regiónmi a nová ústava by zakotvila princípy novej vnútornej teritoriálno-administratívnej štruktúry krajiny.“¹⁶

Podľa Pabla Iglesiasa Turrióna by v celom Španielsku mala prebiehať široká celospoločenská debata a diskusia o potrebe novej ústavy. „Sme zástancami suverenity, avšak pre nás spočíva suverenita v efektívnych a transparentných verejných službách, ako aj v tom, že dôležitá je nemocnica a škola, a nie katalánska či španielska vlajka. Tak ako vo Veľkej Británii sú národné športové kolektívy – anglické, škótske, waleské, ak sa niekto v Katalánsku bude cítiť lepšie, ak sa športové mužstvo oblečie do katalánskych farieb, a nie do španielskych, má na to právo. Sme demokrati. Ale pre nás národná vlajka nie je prioritou, pretože uplatňovanie národných práv nesmie ísť na úkor sociálnych a ľudských práv každého občana.“¹⁷

Španielsko ako krajina môže získať svoju suverenitu, ak občania získajú späť svoje sociálne a občianske práva, ktoré de facto stratili počas krízy; „milióny ľudí prišlo o prácu, a v dôsledku hospodárskej krízy a nesplácania úverov a hypoték tisíce a tisíce ľudí prišlo o svoje domy a byty a rovnako bremeno oddĺženia bánk bolo presunuté na plecia občanov a v Španielsku štátne inštitúcie konajú v prospech vládnucej byrokratickej elity, ktorá presadzuje záujmy systému dvoch vládnuccich strán, a občania museli čeliť kríze osamotení a de facto boli nechaní napospas svojmu osudu“.¹⁸

V jednom zo svojich hlavných prejavov, ktoré sú uvedené v knihe *Sporíme sa o podstatu demokracie* (*Disputar la democracia*), líder Podemos poukazuje na to, že nemôžeme považovať neoliberalný model za demokratický z toho dôvodu, že nadnárodné korporácie – strana „the Wall Street“ – rozhoduje o ekonomike krajín bez účasti príslušnej krajiny na rozhodovacom procese a krajina, ako napríklad Španielsko, nemá žiadny vplyv na rozhodnutia subjektov finančných trhov.

Rovnako ako počas veľkej krízy v r. 1929 účinky krízy súčasného globálne nanúteného neoliberalného modelu sa prejavujú daňovými únikmi nadnárodných korporácií, transformáciou dlhu súkromných bánk na dlh verejný, okresaním rozsahu verejného sektora a demontážou sociálneho štátu. Pod zámienkou „ozdravenia verejných financií“ a trhovej ekonomiky „sa presadzuje systém, v ktorom neexistuje rovnosť pred zákonom, uprednostňuje sa súkromný záujem elity pred verejným záujmom občanov, médiá sú v rukách úzkej politickej a finančnej skupiny – kasty a zákonné možnosti verejnej kontroly štátnej moci sú veľmi obmedzené a verejný dialóg je ťažko dosiahnuteľným želaním“.¹⁹

¹⁶ TURRIÓN IGLESIAS, P (2014): Interview, Luxemburg, Zeitschrift, Dezember 2014.

¹⁷ TURRIÓN IGLESIAS, P. (2015): Interview „Spain at a Crossroads“, *Telesur tv.net*, 22nd May.

¹⁸ TURRIÓN IGLESIAS, P (2015): *Politics in a Time of Crisis: Podemos and the Future of Democracy in Europe* (London, vydavateľstvo Verso Books).

¹⁹ Tamže.

Pablo Iglesias Turrión hovorí dokonca o „finančnom štátnom prevrate“, ktorý sa uskutočnil nielen v Španielsku, ale v ďalších štátoch eurozóny ako Grécko, Portugalsko, Taliansko či Írsko. Krízu, ktorú porovnáva s krízou v r. 1930, možno riešiť dvoma spôsobmi: alebo nastolením autoritárskeho systému, alebo návratom k sociálne orientovanému demokratickému režimu. V hre je budúcnosť demokracie v Španielsku i v celej Európe a bez reformovania súčasného neoliberálneho kapitalizmu sa bude demokracia deformovať a bude smerovať k oligarchickej forme vlády. Španielsko a Európa potrebuje niečo viac ako sociálnodemokratický Keynesov model fungovania trhovej ekonomiky.

Nejde iba o sociálne zabezpečenie alebo sociálne prerozdelenie príjmov, či o rast verejného sektora a investícií do verejného sektora, ale o reálnu možnosť občanov účinne rozhodovať o veciach verejných. Nejde iba o účasť občanov na správe verejných záležitostí prostredníctvom slobodne volených zástupcov do parlamentu, ale prostredníctvom konkrétnej účasti občanov a ich politických zoskupení na verejnom živote. Pretože pre Pabla Iglesiasa Turrióna a stranu Podemos je dôležité, aby sa občiansky charakter štátu prejavoval vo všetkých jeho inštitúciách, ako aj v ekonomike. To znamená, že v demokracii nepostačí mať demokratickú zvolenú vládu a demokratické zákony, treba mať ešte silnú občiansku spoločnosť. Budovanie občianskej spoločnosti je zdĺhavým, náročným procesom a tento proces môže trvať ešte veľa rokov.²⁰

Voľba socialistickej a zároveň občiansky orientovanej alternatívy, ktorá sa odvoláva aj na marxistickú, rovnako ako na sociálnodemokratickú tradíciu, prináša podľa Pabla Iglesiasa Turrióna so sebou politické a praktické problémy, pretože dnes v Španielsku a Európe absentuje komplexná nestranná, vecná a zároveň marxistická kritika neoliberálizmu. Potrebujeme vývojaschopnú občiansku stratégiu, ktorá bude ľavicová a zároveň bude prekonávať názorové a ideologické rozdiely konštruktívnymi kompromismi v prospech občianskej spoločnosti. Súčasná kríza paradoxne prispieva k vzniku mnohých občianskych aktivít a nových politických strán a hnutí ako Podemos v Španielsku a Syriza v Grécku, ktoré volajú po skutočnej zmene systému z neoliberálneho na sociálne orientovaný a demokratický.

Tento proces sociálne orientovanej demokratickej transformácie musí prebiehať súčasne na národnej úrovni všetkých členských štátov Európskej únie, ako aj na nadnárodnej úrovni – úrovni európskych inštitúcií Európskej únie.

Podemos – volanie po rozvoji občianskeho povedomia ako predpokladu globálnej občianskej revolúcie

Občianska revolúcia, ktorá je základným predpokladom zachovania a vývoja demokracie v Španielsku a v celej Európe, ma tiež globálny rozmer. Kniha *Politika v čase krízy a budúcnosť demokracie v Európe* je hlasným volaním po občianskej angažovanosti a poukazuje na význam občianskej spoločnosti a občianskej aktivity nielen na regionálnej, národnej – španielskej, ako aj na nadnárodnej a dokonca globálnej úrovni.

V manifeste „*Ultima llamada*“ (posledná výzva) líder Podemosu spolu s ďalšími 24 španielskymi intelektuálmi vyzýva na zmenu modelu neoliberálneho modelu kapitalizmu na ekologic-

²⁰ TURRIÓN IGLESIAS, P (2015): Interview Demokratie oder Barbarei? *Die Zeit*, 29 Oktober.

ky orientovanú spoločnosť a hospodárstvo. V manifeste sa konštatuje, že budúcnosť ľudskej civilizácie na planéte, zachovanie biodiverzity, flóry a fauny Zeme si urgentne vyžaduje teraz v 21. storočí novú politiku. Musí to byť politika v prospech verejného záujmu a životného prostredia. Vývoj trvalo udržateľného sociálne a ekologicky orientovaného hospodárskeho systému je jedinou cestou zachovania civilizácie a života na Zemi, pričom sociálny model kapitalizmu podľa keynesovskej ekonómie už nie je postačujúci.

„Potrebujeme radikálnu zmenu porovnateľnú s neolitickou či industriálnou revolúciou. Sme svedkami konca jednej civilizácie neobmedzeného rastu v obmedzenom prostredí a konca hospodárskeho systému založeného na zisku a musíme vytvoriť novú civilizáciu a nový hospodársky systém, ktoré budú mať na zreteli ekologické limity Zeme a základné potreby človeka (biologické potreby, potreba bezpečnosti, spolupatričnosti, uznania a seberealizácie). V opačnom prípade, ak nebudeme konať a nebudeme sebavedomými a zároveň empatickými občanmi, čaká nás sociálny, ekonomický a ekologický kolaps. Iba v tom prípade, ak začneme konať teraz a budeme konať rozhodne, môžeme byť prvými priekopníkmi nového sociálneho a ekonomického modelu a tými, ktorí prispejú k budovaniu otvorenej, demokratickej a solidárnej spoločnosti a tým k upevňovaniu mieru vo svete.“²¹

Treba poznamenať, že názory a postoje lídra strany Podemos, zaznamenané v knižnej podobe, boli skôr propagované prostredníctvom moderných médií, najmä televízie (talk show a televízne politické debaty) a internetu (digitálne diskusné skupiny a fóra ako Reddit a Plaza Podemos).

Pre lídra Podemosu TV ostáva najväčším a najdôležitejším médiom našich čias, hlavným médiom, na pódium ktorého možno spochybniť rozprávanie a jazyk establishmentu tým, že pojmy ako „kasta“, „točiacie karuselové dvere systému“ či „berluskonizácia“ (spojenie politiky s ovládaním významných médií) sa stanú súčasťou slovníka verejnej debaty a budú musieť byť akceptované establishmentom. Práve vďaka moderným médiám politický manifest Pabla Iglesiasa Turrióna – „mobilizovať občiansku spoločnosť v prospech verejného záujmu“ – vyvolal pozitívny ohlas v španielskej verejnosti a dokázal osloviť mladú, tzv. „stratenú generáciu Španielska“.

Keďže Pablo Iglesias Turrión sám patrí k mladej generácii, používa jazyk zrozumiteľný pre túto generáciu. Preto v knihe rovnako ako v štúdiu španielskej televízie mieša vecnú politickú teóriu a sociálno-demokratický model kontra neoliberálny model so štýlom pop kultúry a cituje amerického pilota automobilových pretekov NASCAR Billy Elliota či americký kriminálno-dramatický seriál *The Wire*, alebo dobrodružný fantastický americký seriál *The Game of Thrones* súčasne s americkým filozofom a ekonómom Francisom Fukuyamom a britským geografom a sociálnym teoretikom Davidom Harveyom či talianskym teoretikom marxizmu Antoniom Gramscim. Všeobecne povedané, Pablo Iglesias Turrión používa jasný, jednoduchý a zrozumiteľný jazyk, keďže chce osloviť každého občana Španielska, starého aj mladého.

„Prečo chcem osloviť všetkých Španielov?“ – odpovedal na otázku v jednom z interview: „Úspech našej politickej agendy spočíva v tom, že ponúkame univerzálne témy, ako je napríklad korupcia či klientelizmus, ktoré presahujú hranice jednotlivých ideológií. Veľa spoluobčanov mi hovorí: ‚Iglesias, ja nie som ako ty, nenosím dlhé vlasy a nečítal som toľko kníh ako ty, a moje

²¹ TURRIÓN IGLESIAS, P. (2014): *Ultima llamada* (The Last Call - the Manifesto), Blog Web Gratuitos con Wordpress.com, Summer 2014.

hodnoty sú veľmi konzervatívne. Ale budem teba voliť, pretože si čestný človek a hovoríš čestným jazykom a máš skutočnú možnosť očistiť naše verejné inštitúcie z korupcie.²²

Čo nie je v poriadku v španielskej politike a prečo? Čo môžeme my občania spraviť, aby život v tejto krajine bol pre nás lepší a samotná krajina dobrým miestom pre život pre každého z nás? Môže byť táto nová, občiansky orientovaná politika nielen na prospech Španielska, ale taktiež na prospech nášho celého kontinentu – Európy? Ak pre nás a Európu, tak možno aj na prospech celého sveta? Takto by sa dali zhrnúť hlavné otázky politického manifestu *Politika v čase krízy a budúcnosť demokracie v Európe*.

Kríza politiky? Podemos – volanie po návrate k tradícii humanistickej a sociálnej etiky v politike

Kniha *Politika v čase krízy: Podemos a budúcnosť demokracie v Európe* je tvorená úvahami, prejavmi a pohľadmi Pabla Iglesiasa Turrióna na Španielsko, Európu a svet... Živým obrazným jazykom, so zmyslom pre humor a s kritickým, tvorivým a logickým prístupom k veciam objasňuje svoju víziu novej, sociálne orientovanej politiky pre Španielsko, Európu a svet a možnosti presadzovania tejto novej politiky verejného záujmu v 21. storočí.

Pablo Iglesias Turrión si zaslúži našu pozornosť nielen preto, že sa mu podarilo presadiť myšlienku občianskej angažovanosti v praxi a dokázal pretaviť víziu ekonomicky férového, sociálne spravodlivého a priateľského štátu do konkrétnych krokov a aktivít na lokálnej či regionálnej úrovni, ako aj do politického programu konkrétnej politickej strany – strany Podemos, ale najmä tým, že zásadne prispel k obráteniu občianskej nespokojnosti z politického systému na konštruktívny politický zámer a dokázal, že protestná politická strana môže mať pozitívny politický program vo vzťahu k demokracii a otvorenej spoločnosti.

Veľmi dôležité je, že táto inšpiratívna vízia skutočne sociálne orientovanej demokratickej Európy ďaleko presahuje samotné hranice Španielska. Nejde iba o to, že líder Podemosu ako europoslanec Európskeho parlamentu prejavil svojou inauguračnou rečou „*Zajtra patrí nám*“ symbolické gesto solidarity s Európou a vyjadril podporu projektu sociálnej Európskej únie. Potrebujeme obnoviť demokraciu, a to znamená, že musíme viesť takú politiku, aby sa európsky projekt týkal predovšetkým občanov, a nie finančných inštitúcií.

Pretože predpokladom úspechu demokracie sú najmä občianske a sociálne práva, demokracia a demokratické inštitúcie musia dodržiavať a rešpektovať základné ľudské, občianske a sociálne práva. Dnes nevyhnutne potrebujeme obnoviť dôveru občanov v demokratický a právny štát so sociálne orientovaným trhovým hospodárstvom. Pretože, „*bez demokracie nebude občianskej Európy*“.

Problémy treba prijímať pozitívne a k ich riešeniu pristupovať konštruktívne. Navyše líder Podemos dokázal zrozumiteľne, presvedčivo, nekonfliktne a asertívne komunikovať so širokou verejnosťou, ponúknuť alternatívny program, ktorý je zlučiteľný s demokraciou a európskym projektom spolupráce. Navyše ide o alternatívny program, ktorý berie na zreteľ globálne problémy, ako sú zraniteľnosť sociálno-ekologického systému a dôsledky klimatických zmien.

²² BUCK, T (2015) „Lunch with the FT: Pablo Iglesias“ *Financial Times*, 27th November.

Svojím politickým manifestom sa lídrovi Podemosu podarilo prelomiť tabu, že proti-systémové alternatívne programy majú často deštruktívny dosah na politiku, a tým sú viac anti-politikou a sú väčšinou založené na princípe vylúčenia a obmedzenia. Po prvý raz tak otvorene a jasne zaznela z úst európskeho politika, politika významnej európskej krajiny, požiadavka, aby sme v Európe vážne prehodnotili naše postoje čo sa týka neoliberalného ekonomického systému. Pretože súčasná kríza je krízou neoliberalného modelu a možnosti neoliberalného systému sa jednoducho vyčerpali, je dlhodobu nezlučiteľnosť s ekologickou kapacitou životného prostredia Zeme a trvalo udržateľnej spoločnosti. „*Pre mňa nie je dôležité, kde dôjde k pozitívnej zmene systému, pre mňa je dôležité, že pozitívna zmena sa už deje.*“²³

Po prvý raz tak otvorene a jasne zaznela požiadavka, aby sme nanovo definovali úlohu sociálne a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky pri prekonaní súčasnej krízy. Pritom politika musí mať posledné slovo, pretože ide o vyšší verejný záujem. Ekonomika musí brať do úvahy verejný záujem a zabezpečiť vyváženosť medzi verejným a súkromným sektorom. A čo viac, po prvý raz tak otvorene a jasne zaznela požiadavka, aby sme v Európe brali vážne politické programy vychádzajúce z neomarxistickej filozofie a načúvali kritickým postojom a názorom, ktoré vychádzajú z marxistickej tradície.

„*Kedže som marxista, patrík k ľavici. To má svoje osobné, ako aj teoretické a kultúrne dôvody. Želám si však, aby náš politický projekt nebol určený iba pre ľavicovoorientovaných občanov. Podemos nepožaduje žiadne ideologické presvedčenie.*“²⁴ Podemos by mal dávať priestor všetkým, ktorí si želajú zmenu, postavenú na slušnosti.²⁵

Pablo Iglesias Turrión otvorene a čestne hovorí, že nemôžeme jednoducho ignorovať fakt, že súčasný neoliberalný model ekonomiky spôsobuje veľké problémy a dlhodobu ohrozuje politickú stabilitu Európy, a to nielen v prípade Španielska, Grécka, Talianska, Portugalska či Írska. Navyše tento systém demontážou sociálneho štátu ohrozuje demokraciu v Európe. Demontáž sociálneho štátu môže viesť k autoritárskym riešeniam v politike a ekonomike.

Jednotvárny etnický, politicky uzavretý a staticky autoritársky model nebude schopný riešiť problémy ani ponúkať dlhodobé riešenia pre komplexný a čoraz viac prepojený a vzájomne od seba závislý moderný svet.

Tento politický manifest je inšpiratívnym rozprávaním o ľudskej empatii a elementárnej ľudskej slušnosti ako o sociálnej súdržnosti vo verejnom a súkromnom živote. Kniha má jednoduchý odkaz pre všetkých: Morálne normy, morálne princípy a ideály a morálne hodnoty majú význam. Rozlišovať dobro a zlo, pravdu a klamstvo má význam. Slušnosť, česť a ľudská solidarita, rovnako ako ľudská dôstojnosť majú význam vo verejnom i súkromnom priestore.

Politický manifest Pabla Iglesiasa Turrióna kladie veľa zaujímavých a inšpirujúcich otázok a hľadá odpovede. Pritom sú to zložité odpovede na jednoduché otázky alebo jednoduché odpovede na zložité otázky, či zložité riešenia zložitých problémov alebo jednoduché riešenia jednoduchých problémov. Realita býva komplexná a príbehy môžu mať otvorený koniec.

Kniha *Politika v čase krízy: Podemos a budúcnosť demokracie v Európe* je cenným príspevkom do diskusie na tému občianskych aktivít, protestných hnutí, čím by demokracia mala byť, čím môže byť, čím nie je a čím by sa nemala stať. Zaoberá sa otázkou, čím by sa mala stať

²³ Tamže.

²⁴ Tamže.

²⁵ TURRIÓN IGLESIAS, P (2015): Interview Demokratie oder Barbarei? *Die Zeit*, 29 Oktober.

Európska únia a takisto otvára otázku udržateľnosti neoliberalného systému v Európe a vo svete, prezentuje systémovú alternatívu a nakoniec prináša nový neomarxistický pohľad na problémy sveta v 21. storočí.

Táto publikácia je zároveň vyjadrením všeobecnejšieho kritického pohľadu na súčasný dominantný neoliberalný model. Na rozdiel od publikácií známeho amerického ekonóma Josepha Stiglitzu alebo francúzskeho ekonóma Thomasa Pikettyho, či britského ekonóma Anthonyho Atkinsona publikácia Pabla Iglesiasa Turrióna je určená najmä pre laickú verejnosť a svojím prehľadným a prístupným štýlom vie osloviť aj radového čitateľa. Čo sa týka štýlu a spôsobu rozprávania, kniha Pabla Iglesiasa Turrióna sa dá porovnať s publikáciou známeho gréckeho ekonóma a politika ľavicovej strany Syriza Janisa Varoufakisa *Rozprávanie o ekonomii pre moju dcéru* alebo s publikáciami známej kanadskej novinárky a aktivistky Naomi Kleinovej (napríklad *Bez loga* alebo *Totálna zmena: Kapitalizmus verzus klíma*)

Keďže publikácia Pabla Iglesiasa Turrióna vyšla v španielskom jazyku (*Disputar la democracia. Política para tiempos de crisis*) a následne bola preložená do anglického jazyka pod názvom *The Politics in Time of Crisis: Podemos and the Future of Democracy in Europe*, má samozrejme obmedzený počet slovenských, resp. českých alebo stredoeurópskych čitateľov. Napriek tomu si zaslúži nielen kritickú, ale najmä čitateľskú pozornosť a podľa môjho názoru by sa malo uvažovať aj o preklade do slovenčiny alebo iného stredoeurópskeho jazyka.

Záver

Španielsko ako príklad pre Európu, že iná politika je možná. Politika verzus anti-politika

V Španielsku občianska myšlienka „*moja krajina je tu a ľúbim ju a tu chcem byť šťastný a spokojný*“, myšlienka stojaca pri zrode občianskeho konceptu pretaveného do reálnych alternatívnych politík, ktoré nadobudli podobu hnutia Movimiento 15 a protestných strán Podemos a Ciudadanos, spôsobila, že v krajine nastala zásadná zmena. Keď pozrieme na politický vývoj v Španielsku, môžeme konštatovať, že v priebehu iba niekoľkých rokov – od r. 2011 do konca r. 2015, od spontánneho vzniku hnutia „Pobúrení“ (Indignados) až po vznik občianskej protestnej strany Podemos a volieb do Európskeho parlamentu a do španielskeho parlamentu v decembri 2015 – došlo k výraznej politickej zmene na domácej scéne. V krajine sa skončil 40-ročný systém zaručujúci v politike dominantné postavenie dvoch politických subjektov (Ľudová strana/ Partido Popular a Socialistická strana/PSOE) a do parlamentu sa dostali dve nové strany – Podemos a Ciudadanos, čím bola umožnená nová éra politiky konsenzu. Tým sa začala nová éra v španielskej politike.

Nech už budú výsledky predčasných volieb akékoľvek, prítomnosť a aktivita nových strán prispeje k rozvoju španielskej demokracie. Strany súčasného establishmentu – Partido Popular a PSOE a rovnako nováčikovia Ciudadanos a Podemos budú musieť hľadať kompromisné riešenia a naučiť sa konfrontovať svoje politické koncepty s realitou. Po viac ako 4 mesiacoch od parlamentných volieb sa španielskym politickým stranám do 2. mája 2016 nepodarilo sformovať nový vládny kabinet, keďže zložité rokovania o zostavovaní novej koalície medzi stranami PSOE a Ciudadanos a Podemos sa skončili neúspechom, Španielsko čakali predčasné parlamentné voľby...

Išlo o test pre všetky strany, pretože žiadna strana nezískala v 350-člennom parlamente väčšinu ani spojencov na zostavenie funkčnej koalície vlády. Prieskumy naznačovali, že riešenie politickej krízy v Španielsku neprinesú ani nové voľby. Bude zaujímavé sledovať, či koncept centrality propagovaný lidom Podemosu Pablom Iglesiasom Turriónom sa pretaví do politickej praxe a všetky španielske politické strany dokážu akceptovať vzájomne prelínanie sa, ako aj vzájomnú konštruktívnu konfrontáciu rôznych politických konceptov a nakoniec dokážu nájsť rozumný kompromis pri napĺňaní cieľov nevyhnutného zlepšenia pomerov v krajine.

V každom prípade decembrové voľby roku 2015 otvorili Španielsku nové možnosti vývoja a vznikli nové pravidlá a možnosti politickej súťaže na lokálnej, regionálnej, ako aj na celoštátnej úrovni.

Celkom oprávneným sa zdá postoj, podľa ktorého *„prinajmenšom opatrenia, ktoré chce prijať tak strana Podemos, ako aj Ciudadanos, opatrenia ako reforma sociálneho poistenia pre samostatne zárobkovo činné osoby, podporné opatrenia pre startupy či komplexný a ambiciózny balík protikorupčných reforiem, vychádzajú z nového alternatívneho programu, ktorého cieľom je riešenie naliehavejších problémov krajiny.*

Navyše vďaka voľbám sa podarilo prelomiť dominantné postavenie konzervatívnej strany – Partido Popular a tým nováčikovia spolu so socialistickou stranou PSOE môžu dosiahnuť dvoj tretinovú väčšinu, ktorá je potrebná na zmenu ústavy. Reforma španielskej ústavy umožní transformáciu Senátu na zastupiteľstvo španielskych autonómnych regiónov, a tým by došlo k upokojeniu vzájomných vzťahov medzi centrálnou vládou a autonómnymi regiónmi. Katalánsko žiada takúto reformu oddávna. Bol by to prinajmenšom začiatok potrebných zmien v Španielsku. Po rokoch stagnácie a nečinnosti, je to dobrý začiatok.“²⁶

Môžeme iba veriť, že volanie po zmene, z ktorého vzišiel aj politický manifest Pabla Iglesiasa Turrióna a strana Podemos, bude naozaj znamenať voľbu pozitívnej a konštruktívnej zmeny nielen v Španielsku, ale bude inšpiráciou pre celú Európu. Španielske a rovnako aj grécke volanie po zmene by malo viesť ku kritickej reflexii o udržateľnosti neoliberalného ekonomického systému.

Bolo by veľmi žiaduce, keby sa španielske volanie po integračne orientovanom a solidárnom spoločenstve všetkých občanov stalo skutočne lepšou alternatívou pre Európu a predstavovalo účinnú protiváhu voči prítlačlivému a v súčasnosti módnemu euroskeptickému konceptu, ktorý je založený na etnickom princípe a nacionalistickom egoizme.

Bolo by veľmi potrebné, aby španielsky konštruktívny koncept „politiky“ bol skutočnou protiváhou voči konceptu „anti-politiky“, ktorá má tendencie prezentovať realitu skreslene a vytvárať ustavičné konflikty. Pretože anti-politika sa stáva módnou a prítlačlivou alternatívou demokracie v Európe a USA a je presadzovaná súčasnými autoritársky orientovanými antisystémovými stranami. Či odpoveďou na negatívne dôsledky globalizácie a globálne problémy Zeme má byť izolacionistický a segregatívny model spoločnosti?

Osobitne je žiaduce, aby španielsky model politiky, ktorý ponúkajú strany Podemos a Ciudadanos, teda španielske volanie po otvorenej, inkluzívnej, solidárnej a tolerantnej spoločnosti, sa stal protipólom pre v Európe stále sa rozširujúcu etnicky orientovanú víziu spoločnosti

²⁶ MACHER, J (2015): „Warum die Protestparteien Spanien gut tun“, *Cicero*, 15. Dezember.

(„národná pospolitost“) a rastúce pokušenie opäť nastoliť tradicionalistický model spoločnosti (spiatočnický model moderny).

Pretože anti-politika iba zdanlivo ponúka reálne riešenie problémov, de facto nerieši problémy, len vytvára ďalšie a vskutku výrazne presadzuje koncept izolácie od súčasných kľúčových globálnych problémov ľudstva a planéty Zem. Tento autoritársky a národný koncept štátu a „antipolitiku“ presadzujú viac alebo menej všetky euroskeptické strany a hnutia. Rovnako autoritársky model vládnutia je hlavnou črtou Ruska Vladimíra Putina a autoritársky koncept a „antipolitika“ sú silne prítomné v programe časti amerických konzervatívcov (republikánsky kandidát na prezidenta USA Donald Trump).

Politika je ako šachová partia s otvoreným koncom a otvorenou množinou riešení. Avšak politika je rovnako aj výberom najlepšieho možného postupu. Politika je rovnako o racionálnej kvalite ľudského konania ako o empatickom porozumení a morálke.

Literatúra

IGLESIAS TURRIÓN, P.: „*Disputar la democracia: Política para tiempos de crisis*“. 192 páginas, Editorial Akal 2014 (Espana), Libros de Teoría política, lengua: Castellano, ISBN: 978-84-460-3957-0 (španielsky originál).

BUCK, T. (2015): „Lunch with the FT: Pablo Iglesias“. *Financial Times*, 27th November
Lunch with the FT: Pablo Iglesias.

DAWBBER, A. (2015): „Pablo Iglesias: How the leader of the leftist Podemos party upset Spain's elites to reach the brink of power“. *Independent*, 25th December.

INDIGNADOS, los. (2012): Los Indignados. *Manifiesto Against the Plundering of the Commons*, 25th January.

KASSAM, A. (2014): „„Yes he can!“ How Spanish indignado Pablo Iglesias aims to use a wave of protest to build „a decent country““. *The Guardian*, 5th July.

KLAS, G. (2015): Rezension - „Podemos“ – Alternative zu alten Eliten? WDR, 29 September.

MACHER, J. (2015): „Warum die Protestparteien Spanien guttun“. *Cicero*, 15 Dezember.

MÜLLER, U. (2015): „Ein Liberaler wird zum Albtraum für Podemos“, *Die Welt*, 10 Dezember.

MÜLLER, U. (2015): „Wenn er redet, beeindruckt er alle“, *Die Welt*, 21 Dezember.

TURRIÓN IGLESIAS, P. (2014): *Ultima llamada /The Last Call – the Manifesto* (Blog Web Gratuitos con Wordpress.com) Summer.

TURRIÓN IGLESIAS, P. (2014): *Ultima llamada /Dernier Appel – Le Manifeste* (Blog Web Gratuitos con Wordpress.com) L'été.

TURRIÓN IGLESIAS, P. (2014): *Demain est à nous – Discours prononcé par Pablo Iglesias Turrión, candidat de la Gauche Unitaire Européenne (GUE) à la présidence du Parlement européen* (Strasbourg, Le Parlement européen), 1er Juillet.

TURRIÓN IGLESIAS, P. (2014): *Interview* „The party that is shaking up Spanish politics“ (Atény, ThePressProject), 17th July.

TURRIÓN IGLESIAS, P. (2014): *Interview* (Londýn, The Left Futures independent on-line network), 27th November.

TURRIÓN IGLESIAS, P. (2014): *Interview* (Luxemburg, Zeitschrift Luxemburg online), Dezember.

TURRIÓN IGLESIAS, P. (2015): *Interview* „Spain at a Crossroads“ (Madrid, Telesur.tv.net), 22nd May.

TURRIÓN IGLESIAS, P. (2015): *Interview Understanding Podemos* (Londýn, The New Left Review 93), May-June.

TURRIÓN IGLESIAS, P. (2015): Notre stratégie (Paríž, *Le Monde Diplomatique*) Juillet .

TURRIÓN IGLESIAS, P. (2015): Interview Demokratie oder Barbarei? (Hamburg, *Die Zeit*) 29 Oktober.

TOSCANO, A. (2015): „Portrait of the Leader as a Young Theorist – Ahead of tomorrow’s elections, what do the writings of Pablo Iglesias tell us about where Podemos is going?“, *Jacobin*, 19th December.

VALLESPÍN, F. (2015): „Podemos: Spaniens neue Politik: Zwei neue Parteien machen die Wahlen am 20. Dezember in Spanien spannend. Die linke Formation Podemos ist jedoch nicht Syriza: Königsmacher wird wohl jemand anderes“, *Die Zeit*, 15 Dezember.

ORF2, „Podemos: Spaniens neue Politik: Neuwahlen in Spanien immer wahrscheinlicher“, 8 April 2016, dostupné na www.orf.at

Tagesschau, „Regierungsbildung endgültig gescheitert: Spanien muss neu wählen“, 27 April 2016, dostupné na www.tagesschau.de

Tagesschau, „Was von Spaniens Protestbewegung übrig blieb: „Ich dachte, das wird die Revolution“, 15 Mai 2016, dostupné na www.tagesschau.de

Elecciones Generales 2015, Resultados Congreso.

Gobierno de España. Ministerio del Interior, dostupné na: <http://resultadosgenerales2015.interior.es/congreso/> 21 diciembre 2015

www.podemos.info

secretariageneral@podemos.info – Pablo Iglesias

international@podemos.info